

Prosjekt "Tyskspråklig fagundervisning (CLILiG) i Skandinavia" 2008-2012

Deltakerland:

Norge, Finland, Sverige og Danmark. I tillegg inviteres det et baltisk land til deltakelse i prosjektet.

Deltakere:

- Lærerutdanningsinstitusjoner i Danmark, Finland, Norge og Sverige (kontaktpersoner under I.)
- skoler av ulike slag i de fire nordiske land: barneskoler / grunnskoler, "gymnas", "yrkesskoler" (kontaktpersoner under I.)
- Goethe-instituttene i de nordiske land: Goethe-Institut Oslo (Gertrude Graetz (Gertrude.Graetz@oslo.goethe.org)) Goethe-Institut Kopenhagen (Ursula Kreher (Ursula.Kreher@kopenhagen.goethe.org)), Goethe-Institut Helsinki (Isabel Kielian (Isabel.Kielian@helsinki.goethe.org)), Goethe-Institut Stockholm (Sybille Gentin (Sybille.Gentin@stockholm.goethe.org)),
- Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen i Norge (Johanne Ostad (johanne.ostad@fremmedspraksenteret.no))
- Zentralstelle für das Auslandsschulwesen / Bundesverwaltungsamt, Köln (Rainer E. Wicke (rainer.wicke@bva.bund.de))

Kort oversikt over prosjektet:

- I. Prøveinnføring av tyskspråklig fagundervisning (CLILiG) ved ulike skoletyper i de enkelte land samt kvalitetssikring av undervisningen ved de skolene som allerede tilbyr CLILiG
- II. Utvikling av et nettstøttet fellesnordisk etter- og videreutdanningskurs for lærere som underviser tyskspråklig fagundervisning
- III. Utvikling av undervisningsmateriell for grupper som prøver ut tyskspråklig fagundervisning
- IV. Forskningsbasert oppfølging av CLILiG-prosjekter og lærernes etter- og videreutdanningskurs
- V. Tiltak til styrking av tysk som fremmedspråk i de nordiske land

Organisasjon:

Det oppnevnes en **fellesnordisk styringsgruppe** som består av de fire nasjonale prosjektlederne. I tillegg oppnevnes det en **fellesnordisk referansegruppe** bestående av 1 faglærer, 1 representant for lærerutdanningsinstitusjonene og 1 representant for næringslivet fra hvert av deltakerlandene.

Prosjektets enkelte oppgaveområder evalueres av en **ekstern evalueringsinstans** (se side x).

I. Pilotprosjekter for CLILiG ved ulike skoletyper og etter ulike modeller i de enkelte landene, samt kvalitetssikring av eksisterende prosjekter

Dette arbeidsområdet inneholder:

- Gjennomføring av de beskrevne skoleprosjektene under veiledning
- Skolebesøk (samtaler / intervju med elever, lærere, skoleledelsen og foreldre)
- Bistand i forhold til utvelgelse og utarbeidelse av undervisningsmateriell ved den enkelte skole

Organisering:

Det oppnevnes en **nasjonal prosjektstyringsgruppe** i hvert av deltakerlandene. Disse styringsgruppene består av landets representant i fellesprosjektets styringsgruppe, dvs. den nasjonale prosjektlederen, og ytterligere 2 nasjonale representanter fra f.eks. skoleverket og næringslivet.

Det ansettes en **vitenskapelig medarbeider** i hvert land som støtter prosjektledelsen med arbeidet innenfor det skisserte arbeidsområdet. Denne medarbeideren deltar også i arbeidet som skisseres under punkt III Undervisningsmateriell.

Budsjett del I (lønningene er beregnet etter norske lønnstabeller og angitt i NOK)

	2008	2009	2010	2011
Faglig prosjektledelse i 5 land (å 20%)	300 000	715 000	715 000	715 000
5 vitenskapelige medarbeidere (1 i hvert land)	745 000	2 227 500	2 227 500	1 115 000
Undervisning ved skolene	Skoleintern finansiering	Skoleintern finansiering	Skoleintern finansiering	Skoleintern finansiering
Undervisningsmateriell	Se del III	Se del III	Se del III	Se del III
Reiser	100 000	100 000	100 000	100 000
Frikjøp av lærere		1 000 000	1 000 000	

Samlet del I	1 145 000	4 042 500	4 042 500	1 930 000
---------------------	------------------	------------------	------------------	------------------

I.1. Delprosjekt Norge

I Norge retter prosjektet seg mot innføring av tyskspråklig fagundervisning på mellomtrinnet på barneskolen (5.-7.klasse) og på yrkesfaglige videregående skoler som tilbyr utdannelser rettet mot reiselivet.

I Norge er Tysk et av de språkene som tilbys fom. 8. klasse på ungdomsskolen som 2. fremmedspråk. 2. fremmedspråk er valgfritt, dvs. at elevene kan velge å lære et 2. fremmedspråk, men de må ikke. I den videregående skolen er det kun de studieforberedende studieretningene som tilbyr undervisning i Tysk. De yrkesforberedende studieretningene tilbyr ikke undervisning i et 2. fremmedspråk. Tyskfaget er i en krise i Norge fordi det er færre og færre elever som velger Tysk både på ungdomsskolen og på videregående skole. Samtidig etterlyser norsk næringsliv arbeidstakere med gode tyskkunnskaper. Næringslivet må dessverre konstatere at det er vanskelig å finne folk som har både gode fag- og tyskkunnskaper (Lindemann 2006, Hellekjær 2007).

Et av de områdene innenfor norsk næringsliv der de manglende tyskkunnskapene gjør seg sterkt gjeldende, er reiselivet. Reiselivsbransjen søker desperat etter nye ansatte med gode tyskkunnskaper og fortviler over at nyutdannede unge mennesker ikke kan (nok) tysk. En del av det norske prosjektet fokuserer derfor mot yrkesfaglige studieretninger som utdanner arbeidskraft for reiselivsnæringen.

I perioden 2005-2007 ble det gjennomført et forsøksprosjekt med "Tidlig start av 2. fremmedspråk" ved noen barneskoler i Norge (Speitz et al. 2007). Prosjektet ble veldig vellykket og kunne konkludere med at elevene ved barneskolene lærte seg fremmede språk med stor entusiasme og glede. Dessverre vanskeliggjør den økonomiske situasjonen til norske skoler en fortsettelse av slike forsøk uten ekstra bevilgninger og en utvidelse av rammetimetallet. En annen del av det norske prosjektet ser derfor på muligheten til å prøve ut tyskspråklig fagundervisning i praktiske fag ved hjelp av tyskspråklige skoleassistenter, finansiert gjennom utvekslingsprogrammet Comenius og organisert innenfor rammetimetallet.

Deltakende skoler:

Skoleåret 08/09 til skoleåret 10/11

1)

Breivika videregående skole, Tromsø

Yrkesfaglig studieretning: Mat og restaurantfag

Kontaktperson: Svein Magnus Andreassen (svein-magnus.andreassen@breivika.vgs.no)

Tyskundervisningen skal inngå i det vanlige skolebudsjettet. Skolen har en partnerskole i Tyskland.

2)

Tromsdalen videregående skole, Tromsø

Yrkesfaglig studieretning: Service og samferdsel, vg2 reiseliv

Kontaktperson: Elisabeth Nicolaisen (elinic@online.no)

Tyskundervisningen skal inngå i det vanlige skolebudsjettet. Skolen har en partnerskole i Tyskland.

3)

Fagereng skole (1.-7. klasse), Tromsø

Tyskspråklig skoleassistent

Tyskspråklig fagundervisning i praktiske fag som ”Mat og helse”, ”Musikk” og ”Kunst og håndverk”.

Kontaktperson: Wenke Sørensen (wenke.sorensen@tromso.kommune.no)

4)

Hamna skole (1.-7. klasse), Tromsø

Tyskspråklig skoleassistent

Tyskspråklig fagundervisning i praktiske fag som ”Mat og helse”, ”Musikk” og ”Kunst og håndverk”.

Kontaktperson: Heidi Skøyen Johansen (heidi.s.johansen@tromso.kommune.no)

Lærerutdanningsinstitusjon og norsk prosjektleder:

Førstemanuensis Beate Lindemann

(Beate.Lindemann@hum.uit.no)

Det humanistiske fakultet

Universitetet i Tromsø

N-9037 TROMSØ

I.2. Delprosjekt Finland

I Finland deltar både skoler som allerede tilbyr CLILiG og skoler som i lengre tid har planlagt en innføring av denne undervisningsformen, i det fellesnordiske CLILiG-prosjektet.

Selv om integrert språk- og fagundervisning (CLIL) har vært tema for diskusjoner og utviklingsplaner i det finske utdanningsmiljøet i de siste 15 årene, har en vitenskapelige oppfølginga og systematiske etter- og videreutdanningstiltak, med unntak av initiativer rettet mot den svenskspråklige immersjonspraksisen, nærmest vært fraværende. Langvarige skoleprosjekter og oppfølgingstiltak finnes i grunnen kun relatert til engelskspråklig CLIL. Dette til tross for at det allerede i mer enn 10 år finnes 4 steder i Finland der tyskspråklig fagundervisning (CLILiG) er blitt satt i system og tilbys fom. 1. til 9. klasse, dvs. innenfor den obligatoriske grunntutdanningen. En studie (Haataja 2006) innenfor rammene av en større europeisk studie omkring CLILiG (www.opeko.fi/CLILiG) har vist at det finnes et stort behov for vitenskapelig oppfølging og kvalitetssikring, samt etter- og videreutdanningstilbud som er tilpasset undervisningshverdagen til CLILiG-lærere. Disse åpenbare behovene og den sterke allmenne tilbakegangen av antallet tyskelever i Finland (ca. 30% fra 2000 til 2004) har i den siste tiden fått både finske utdanningsmyndigheter og tyskspråklige språk- og kulturformidlingsinstitusjoner i landet til å ytre et ønske om systematiske utviklingsskritt.

Det planlagte fellesnordisk samarbeid som tar utgangspunkt i at situasjonen og rammevilkårene for tyskopplæringen i de nordiske landene er nokså like, samtidig som Tyskland er en meget viktig handelspartner for alle nordiske land, har blitt tatt imot med glede både hos finske utdanningsmyndigheter og hos representanter for finsk næringsliv.

Deltakende skoler 2008-2011

1) Tammelan koulu, Tampere

CLILiG klasse 1-6

Forskningsoppfølging, eksempler "good practice"

Planer for inkludering som praksis-skole for fremtidige CLILiG-lærere

Kontaktperson: Annika Takala

2) Sampolan koulu, Tampere

CLILiG klasse 7-9

Forskningsoppfølging, eksempler ”good practice”

Planer for inkludering som praksis-skole for fremtidige CLILiG-lærere

Kontaktperson: Elina Kiiskinen

3) Sammon keskuskoulu, Tampere

innføring CLILiG fom. 08/09

partnerskole i nettverket ”Goethe Institut-Partnerschulinitiative” fom. 2008

Kontaktperson: Riikka Haataja

4) Puolalan koulu, Turku

CLILiG klasse 1-6

Forskningsoppfølging, eksempler ”good practice”

Kontaktperson: Elina Tuliniemi

5) Turun Suomalainen Yhteiskoulu, Turku

CLILiG klasse 7-9

Forskningsoppfølging, eksempler ”good practice”

Kontaktperson: Lotte Lindström

6) Pohjantien koulu, Kuopio

CLILiG klasse 1-9

Forskningsoppfølging, eksempler ”good practice”

Kontaktperson: Pirjo Väisänen

7) Laajavuoren koulu, Vantaa

CLILiG klasse 1-4

Forskningsoppfølging, eksempler ”good practice”

Kontaktperson: Sirpa Rönkä

Lærerutdanningsinstitusjon:

Universitetet i Tampere

Institutt for lærerutdanning (i samarbeid med fagområdet ”Tysk språk og kultur”)

Finsk prosjektleder:

Dr. Kim Haataja (Kim.Haataja@opeko.fi)

OPEKO

Pyhäjärvenkatu 5 A

Fin-33200 Tampere

Finland

I.3. Delprosjekt Sverige

I perioden 1998-2001 ble det gjennomført et pilotprosjekt med CLILiG ved en grunnskole (6.-9. klasse) utenfor Göteborg og gjentatt en gang til i de påfølgende tre årene. Begge prosjektene var veldig vellykkede (Dentler 2003, Dentler 2007), men kunne ikke videreføres pga. manglende økonomisk støtte. Det deltok 32 elever i prosjektet og et stort flertall av disse fortsatte med tysk fram til eksamen artium. Den vitenskapelige prosjektevalueringen viste at CLILiG-elevene oppnådde fremragende prestasjoner sammenlignet med to kontrollgrupper med henblikk på motivasjon, lytte- og leseforståelse, samt muntlige og skriftlige produksjonsevner.

Faget tysk er også i Sverige i en dyp krise. Stadig færre elever og studenter velger tysk. Tallene har sunket med ca. 40% i løpet av de siste 8 årene. Enkelte stemmer i næringslivet advarer mot denne tendensen som vil føre med seg mange økonomiske ulemper allerede i nærmeste framtid. Også ledende skolepolitikere er blitt oppmerksomme på problemet og prøver nå å løse det gjennom å legge mer vekt på karakterene i fremmedspråk (utenom engelsk) ved opptak til universitetsstudier.

CLILiG i Sverige finnes f.t. kun i Göteborg. Det svenske delprosjektet fokuserer dels på en studieforbereidende videregående skole i Göteborg som allerede tilbyr tyskspråklig fagundervisning i naturvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige fag. Hovedanliggende vil derfor være å kvalitetssikre og evaluere dette tilbudet med henblikk på elevenes fag- og språkkunnskaper.

Det er også planlagt å innføre tyskspråklig fagundervisning ved en yrkesforberedende videregående skole, studieretning "Hotell og restaurant-fag" i Göteborg. Den planlagte forskningsbaserte kvalitetskontrollen gjelder her både elevenes fagkunnskaper og deres motivasjon for fremtidig språklæring etter gjennomført tyskspråklig fagundervisning.

Dessuten skal det gjennomføres et CLILiG-prosjekt i fagene "Historie" og "Geografi" ved en grunnskole i Göteborg (6.-9. klasse). Her følges det opp både fag- og språkkunnskapene til elevene.

Deltakende skoler:

1) Hvitfeldtska gymnasiet

CLILiG på trinn 10-12 i fagene "Naturkunnskap" og "Historie"

Forberedelse til å bli praksisskole for fremtidige CLILiG-lærere

Kontaktperson: Karl-Heinz Schneider (karlheinz.schneider@gbgd.se)

2) Ester Mosessons gymnasium

CLILiG på trinn 10-12, ”Restaurantfag”

Kontaktperson: Karl-Heinz Schneider

(karlheinz.schneider@gbgd.se)

3) Torpaskolan

CLILiG på trinn 6-9 i fagene ”Historie” og ”Geografi”

Kontaktperson: Gunilla Almevad

Lærerutdanningsinstitusjon og svensk prosjektleder:

Doc. Sigrid Dentler

(sigrid.dentler@tyska.gu.se)

Institutionen för tyska och nederländska

Göteborgs universitet

Box 200

S-404 30 Göteborg

I.4. Delprosjekt Danmark

På samme måte som i de øvrige nordiske land er tysk faget under press i det danske utdannessystemet. På gymnasiet, hvor tysk er et valgfag, mister tysk elever i betydelig omfang. I de høyere utdanningene har etterspørselen i en rekke år vært avtagende og noen steder har man til og med begynt å nedlegge tysk utdanningene. Siden Tyskland er Danmarks viktigste handelspartner, ser næringslivet med bekymring på denne utviklingen. Det er positivt at dette har resultert i en språkpolitisk debatt omkring fremmedspråkernes status der viktige aktører som Dansk Industri, Forbundet Kommunikation og Sprog o.a. har vært tydelige deltakere. Dersom utviklingen skal snus, kreves det initiativer på mange ulike nivå. Det pedagogiske og didaktiske området er kun ett, men til gjengjeld et meget sentralt sted hvor snuoperasjonen må sette inn (Sonne Jakobsen 2008).

I de senere år har CLIL fått mer og mer oppmerksomhet i Danmark, men i stor grad utelukkende med henblikk på engelsk. Politisk legges det opp til at engelskundervisningen skal styrkes gjennom (mer) fagundervisning på engelsk. I de

høyere utdanningene, særlig på universitetene, skjer dette i et stort omfang innenfor de internasjonaliserte, engelskspråklige utdanningsløpene. Både på gymnaset og i folkeskolene (1.-9. klasse) foregår det flere steder eksperimenter med fagundervisning på engelsk. I de yrkesrettede utdanningene er det allerede siden 70-tallet blitt utviklet en språkpedagogikk som knytter språk- og fagundervisning sammen ("fagrettet språkundervisning"). I de tekniske utdanningene dominerer engelsk, i de merkantile utdanningene inngår også tysk i betydelig omfang (Sonne Jakobsen / Svendsen Pedersen 1993).

I Danmark vil det fellesnordiske CLILiG-prosjektet konsentrere seg om å skape en basis for å kunne starte med CLILiG ved utvalgte utdannelser. Gjennom kontakt med nøkkelpersoner ved seminariene (som utdanner lærere for folkeskolen), ved gymnasene og ved yrkesutdannelsene skal det i første omgang kartlegges hvor det kan være mest aktuelt å starte forsøk. I tillegg må man finne fram til hvilken form denne undervisningen skal få ved de ulike utdanningene og det må prøves ut ulike realiseringsmodeller.

Oppmerksomheten vil først og fremst rette seg mot lærere som innehar en dobbelkompetanse i både tysk og et annet skolefag og mot tverrfaglige undervisningsløp hvor også tysk inngår.

Når det gjelder gymnasene, så ble det i 2006 innført en omfattende reform som satte nye rammer for fremmedspråkene. Her vil det være relevant å følge med på hvordan tysk inngår i tverrfaglig samarbeid og deretter prøve å sette i gang fagrelatert tyskundervisning.

Lærerutdanningsinstitusjon og dansk prosjektleder:

Lektor og studieleder Karen Sonne Jakobsen

(karens@ruc.dk)

Institut for Kultur og Identitet

Roskilde Universitetscenter

DK-4000 Roskilde

II. Etter- og videreutdanning for CLILiG-lærere

Dette arbeidsområdet inneholder:

- Utvikling av et nettbasert fellesnordisk etter- og videreutdanningskurs for CLILiG-lærere
- Pilotgjennomføring av det første kurset med deltakere fra de fire nordiske land
- Bistand til utarbeidelse av undervisningsmateriell for ulike læringsgrupper
- Kontakt med lærerutdanningsinstitusjoner med tanke på innpassing av CLILiG-elementer i deres utdanningsprogrammer

”Tyskspråklig fagundervisning i skolen” – fellesnordisk etter- og videreutdanningskurs (15 stp), (skal kunne integreres i Bachelor- og Mastergradsprogrammer i de nordiske landene)

Stadig færre elever i Norden lærer tysk og bare få elever når et ferdighetsnivå i tysk som gjør vedkommende egnet til et yrke / en arbeidsplass der det kreves gode kommunikasjonsferdigheter på tysk. Fagundervisning på tysk er én mulig vei for å oppnå bedre tyskkunnskaper. Det finnes noen spede forsøk på CLILiG i de nordiske landene som som oftest bygger på private initiativ fra enkeltlærere med kompetanse både i tysk og et skolefag. Det finnes i dag ingen utdannelsesmulighet for faglærere som ønsker å undervise faget på tysk. Behovet for en slik utdanning er fellesnordisk, men et utdanningstilbud vil (særlig i starten) ikke rekruttere nok studenter for å kunne tilby kurset på et bestemt studiested. Siden dette tilbudet i hovedsak vil rette seg mot faglærere med undervisningserfaring, vil et nettbasert fjernundervisningsopplegg som åpnes for og tilpasses deltakere fra alle nordiske land, være et godt og kostnadseffektivt tilbud.

Prosjektet utvikler et etter- og videreutdanningskurs for nordiske lærere i ulike fag med tyskkunnskaper som kan tenke seg å undervise (deler av) faget sitt på tysk. Dette gjelder både mer allmenne fag som historie, samfunnsfag, kunst og håndverk o.l. og fag som undervises på yrkesforberedende linjer, f.eks. innenfor reiseliv, restaurantfag og bilfag. Deltakerne har adekvate tyskkunnskaper og deltar på studiet enten forut for

et prøveprosjekt med tyskspråklig undervisning eller mens de allerede underviser deres fag på tysk.

Kurset er et nettbasert tilbud der mesteparten av undervisningen foregår på nettet og der alt undervisningsmateriell legges ut på et felles nettsted. Det arrangeres tre samlinger: en nasjonal samling i hvert av landene i starten av studiet, en nasjonal samling med videokonferanse til de øvrige samlingsstedene ca. halvveis i studiet og en felles samling med skolebesøk i slutten av studiet. Utover dette foregår undervisningen via synkrone samlinger (chat og IP-telefoni) til fastsatte tider. Studiet forutsetter stor studentaktivitet, dvs. at studentene reflekterer omkring egen og andres undervisning og mulighetene og grensene for fagundervisning på tysk innenfor deres fagområde. Her tas det i bruk video som dokumentasjonsredskap. Studentene tar opp egen / andres undervisning og opptakene legges ut på nettsiden som grunnlag for refleksjon, diskusjon og veiledning. Det brukes chat og diskusjonsforum som skriftlige kommunikasjonsmedier. I tillegg utprøves IP-telefoni som muntlig kommunikasjonsmedium for å tilby muntlig språktrening på fremmedspråket.

Kurset utvikles i 2008 og 2009 og tilbys som et felles pilotkurs høstsemesteret 2009/vårsemesteret 2010.

Budsjett del II

	2008	2009	2010
Faglig prosjektledelse 20% i hvert land	300 000	715 000	715 000
Faglig utviklingsarbeid ¹	500 000	350 000	50 000
Administrativ prosjektledelse 20%	60 000	120 000	60 000
Markedsføring		50 000	

¹ Inneholder: Utvikling og drift av hjemmeside, utvikling av multimediebasert ”kompendium” på nett og teknisk assistanse under utprøving

Oppstartmøte		50 000	
Studentreiser			250 000
Samlinger II og III			250 000
Egeninnsats fra institusjonene ²			
Samlet del II	860 000	1 285 000	1 325 000

² Undervisning på pilotkurset, veiledning av studenter, gjennomføring av eksamen o.l.

III. Undervisningsmateriell for CLILiG

Det finnes i dag lite undervisningsmateriell som er tilrettelagt for tyskspråklig fagundervisning i de nordiske land. Dermed blir det som oftest faglærerens oppgave å finne fram til og å produsere undervisningsmateriell som egner seg for den elevgruppen som læreren underviser. Slikt faglig utviklingsarbeid er meget arbeidsintensiv og tidkrevende og kunne med fordel vært en integrert del av et fellesnordisk samarbeid. Det finnes allerede CLILiG-tilpasset undervisningsmateriell i europeiske land der CLILiG og tyskopplæring har en større plass i utdanningssystemet, som f.eks. i flere tidligere øst-europeiske land. Lærebøker o.l. fra disse land kan brukes som "Gode eksempler" og inspirasjonskilder for nordiske læreverk og annen type undervisningsmateriell. I tillegg vil materiell fra de tyskspråklige land, myntet på morsmålsbrukere kunne adapteres til andre brukergrupper.

Det er viktig at utviklingsarbeidet på dette området synliggjøres og ikke forblir en ikke-honorert tilleggsbelastning for den enkelte CLILiG-lærer. Gjennom å sette av midler til dette arbeidet med undervisningsmateriellet skal det sikres at interesserte lærere kan frikjøpes til dette utviklingsarbeidet og/ eller at arbeidet utføres av prosjektmedarbeidere utenfor skolene.

Budsjett del III

	2008	2009	2010	2011
Skriftlig materiell	200 000	200 000	200 000	200 000
Datastøttet materiell	150 000	150 000	150 000	150 000
Arbeidsseminar for forfatterne	100 000	100 000	100 000	100 000
Publikasjons-utgifter		100 000	100 000	100 000
Samlet	450 000	550 000	550 000	550 000

IV. Forskning på området CLILiG i de skandinaviske land

Dette arbeidsområde inneholder:

- Ekstern evaluering av etter- og videreutdanningskurset
- Ekstern evaluering av pilotprosjektene i skolene
- Evaluering av allerede etablerte CLILiG-varianter med henblikk på kvalitetssikring
- Forskningsbasert oppfølging av etter- og videreutdanningskurset
- Forskningsbasert oppfølging av skoleprosjektene
- Fellesnordisk workshop etter hvert prosjektår, dvs. august 09, august 10 og august 11
- Integrering i det felleseuropeiske prosjektet for utvikling av en spesialisert lærerutdanning for tyskspråklig CLIL (CLIL_DaF_TT) / Det europeiske fremmedspråksenteret til Europarådet, Graz / Østerrike (2008-2010)

Organisering:

Arbeidsområdet styres av den fellesnordiske styringsgruppen i samarbeid med referansegruppen. De nasjonale prosjektlederne er også prosjektledere for forskningsprosjektene i kjølvannet av det fellesnordiske CLILiG-prosjektet. Det etableres **stipendiatstillinger** knyttet til prosjektet og det åpnes for forskningsoppgaver gjennomført av **masterstudenter** (f.eks. ved lærerutdanningene). Se nærmere beskrivelse nedenfor.

Evalueringen av etter- og videreutdanningskurset og av skolenes pilotprosjekter utføres eksternt og tilbys evalueringsinstanser med erfaring fra lignende prosjekter og god kjennskap til de nordiske utdanningssystemene.

Forskningsprosjektet

Bakgrunn

Det finnes per i dag nesten ingen forskning omkring CLILiG i Skandinavia og svært lite forskning på engelskspråklig fagundervisning. Dette skyldes delvis at det sjeldent har vært gjennomført systematiske forsøk med innføring av fremmedspråklig fagundervisning og at disse forsøkene aldri har blitt fulgt opp av forskere.

Situasjonen er litt forskjellig fra land til land. Dette medfører at forskningstygdepunktet vil være litt ulikt i de enkelte landene, men man vil fortsatt ha en sterk fellesnordisk basis siden CLILiG både er en mulig satsningsstrategi for å

få flere skandinaviske elever til å lære tysk og siden forskningen omkring CLILiG enda er i startfasen i alle disse land. I det følgende skisseres det de overordnede forskningsprosjektene i de enkelte land.

IV.1. Kort skisse: Utgangssituasjonen og skoleprosjektene i de enkelte land

A. Norge

I Norge finnes det skoler som tilbyr fagundervisning på engelsk (særlig internasjonale skoler og skoler med et IB-program), men ingen offentlige skoler³ som tilbyr tyskspråklig fagundervisning. Initiativene til fremmedspråklig fagundervisning har som oftest gått ut fra såkalte ildsjeler og har blitt gjennomført som mer eller mindre private og skoleinterne tiltak uten forskningsbasert oppfølging. Det foreliggende skoleprosjektet (skissert i I.1 Norge) prøver å organisere pilotinnføringen som et tett samarbeidsprosjekt mellom de deltagende skolene på to ulike nivå i utdanningssystemet og den nasjonale styringsgruppen. Skolene følges opp gjennom skolebesøk og får veiledning i forhold til gjennomføringen av undervisningen og utviklingen av elevgruppetilpasset undervisningsmaterieil.

B. Finland

I det finske utdanningssystemet har integrert språk- og fagundervisning allerede i lengre tid en fast plass. I slutten av 1990-årene prøvde man ut undervisning med svensk-immersjon med stor suksess. Deretter fulgte et landsdekkende prosjekt fra 1995-2002 der bl.a. ulike former for fremmedspråksformidling i skolen kunne bli utprøvd og videreutviklet.⁴ En ny finsk lov fra 1992 som overlater det til skolene å velge det undervisningsspråket i de enkelte fagene som skolen anser som mest formålstjenlig, har hatt en spesielt gunstig virkning på etableringen og utbredelsen av CLIL-tilnærmingen. Dessuten fantes det på noen av CLILiG-stedene allerede før starten av KIMMOKE-prosjektet tyskspråklige barnehagetilbud som ble innrettet etter initiativ fra engasjerte foreldre. Disse tilbudene ble så utvidet til de enkelte skoletrinnene etter hvert som barna vokste til.

Ved alle de fire stedene i Finland, der det tilbys tyskspråklig CLIL-undervisning ved lokale skoler, har man nå allerede feiret 10-års-jubileum. Selv om det tyskspråklige

³ Den Tyske skolen i Oslo tilbyr undervisning på tysk og er åpen for elever med norsk som morsmål. Men skolen er en privatskole og rekrutterer fortrinnsvis elever med tilknytning til tyskspråklige land.

⁴ Prosjektet kalles KIMMOKE-prosjekt. Avslutningsrapporten (på finsk) finnes på www.oph.fi/kimmoke. Tyskspråklige kortrapporter finnes bl.a. hos Haataja 2005 og Domisch 2001.

tilbudet nå har blitt utbygget og omfatter undervisningen på alle trinn og i alle fag i den grunnleggende undervisningen (pliktskolen), må man konstatere med en viss forundring at disse skolene og deres undervisningstilbud til nå ikke har fått vitenskapelig fundert oppfølging over en lengre periode. De få studiene som finnes, har vært såkalte tverrsnittstudier som har kunnet vise at tyskspråklig fagundervisning har en signifikant effekt på innlæringen av det tyske språket hos elevene. Men det har også kommet fram at det trenges systematiske og longitudinelle forskningsaktiviteter for å kunne i møtekomme behovet for kvalitetssikring og videreutvikling, for en utvidelse av CLILiG til studieforberedende skoler o.l.

C. Sverige

I Sverige har det vært gjennomført meget vellykkede pilotprosjekter med CLILiG ved en grunnskole i Göteborg i to omganger, 1998-2001 og 2002-2005. En videreføring eller utvidelse av prosjektet lot seg ikke realisere pga. manglende økonomisk støtte. I tillegg finnes det CLILiG ved en studieforberedende videregående skole i Göteborg. Skoleprosjektet i Sverige fokuserer på den ene siden på dette eksisterende CLILiG-tilbudet og skal sørge for kvalitetssikring og evaluering av elevenes faktiske fag- og språkkunnskaper. På den andre siden skal man følge opp innføringen av CLILiG ved en yrkesfaglig videregående skole ("Hotell og restaurant-fag") og ved en grunnskole (i fagene "Historie" og "Geografi") i Göteborg.

D. Danmark

I Danmark finnes det ingen skoler som tilbyr CLILiG. Derfor vil det i Danmark fokuseres på å skape et godt grunnlag for etter hvert å starte med forsøksprosjekter. Her vil hovedoppgaven i starten være å samle representanter fra lærerutdanningene og de ulike skoleslagene for å kunne finne fram til områder i utdanningsløpet der CLILiG ville kunne være gjennomførbar. Deretter må det utvikles ulike realiseringsmodeller tilpasset de behovene som avdekkes i kartleggingsfasen. Her vil man også kunne støtte seg til de erfaringene som gjøres i de andre nordiske landene.

Dermed gjenspeiler situasjonen i de nordiske landene hele bredden fra

- ingen CLILiG-erfaring og (foreløpig) ingen grunnlag for CLILiG-prosjekter (DK)

over

- nesten ingen CLILiG-erfaring, første forsøksprosjekter startes (N)
over
- litt CLILiG-erfaring, flere forsøksprosjekter startes, prosjektet utvides (S)
til
- 10 års erfaring med CLILiG, fokus nå på kvalitetssikring og evaluering,
utvidelse av prosjektet. (FIN)
-

IV.2. Forskningshypoteser

Prosjektet støtter seg til følgende forskningshypoteser:

1. CLILiG-undervisning som starter tidlig (dvs. i grunnskolen) motiverer barnet generelt til å lære språk og til å lære flere fremmedspråk senere. CLILiG har en signifikant positiv innvirkning på innlæringsprosessen av ytterligere fremmedspråk (L4, L5 o.l.).
2. Tyskspråklig fagundervisning på barneskolen øker elevenes språklæringsglede og – interesse og fører til at flere elever er motivert for læring av et 2. fremmedspråk og ikke minst av fremmedspråket tysk under senere skolegang.⁵
3. Elevene både ved barne-/ grunnskolene og ved de nevnte yrkesfaglige og studieforberedende studieprogrammene oppnår gode kommunikative ferdigheter i tysk gjennom bruken av språket som undervisningsspråk.
4. CLILiG-elever er veldig språkbevisste og behersker og anvender viderekomne språklæringsteknikker både i forhold til morsmålet (L1) og eventuelle andre fremmedspråk (L2, L3 osv.).
5. CLILiG-undervisningen har ingen negativ effekt på innholdssiden i fagundervisningen. Tvert imot kan det ofte forventes mer omfattende og faglig mer differensierte kunnskaper hos elevene.
6. (gjelder Finland): Elever som besøker eller har besøkt CLILiG-undervisning i Finland, er senere bedre motivert til å lære seg det 2. offisielle språket i Finland, Svensk, og oppnår også en bedre kompetanse i Svensk.

⁵ Det finnes allerede et par studier omkring språklæringsmotivasjon blant norske 8. klassinger, se Lindemann 2007 a og b, Lindemann 2008 a og b.

IV.3. Forskningsprosjektet (forskningsdesign)

Forskningsprosjektet er et longitudinelt prosjekt som følger opp tyskspråklig fagundervisning ved skolene i Tromsø (N), Tampere (FIN) og Göteborg (S) over 3 år. I starten av prosjektet kartlegges status quo for allerede eksisterende CLILiG-undervisning og dens kvalitet gjennom utspørring av elever, lærere og foreldre.

Deretter gjennomføres det rådgivnings- og evalueringssamtaler ved alle deltagende skoler.

Undervisningen skal observeres med jevne mellomrom og dokumenteres på video. I tillegg skal det gjennomføres flere intervju med deltagende lærere og elever i løpet av hvert skoleår.

Mot slutten av hvert skoleår kartlegges dessuten tyskkunnskapene til den enkelte eleven. I sentrum for forskningsinteressen står elevenes kommunikative ferdigheter og deres kommunikative strategier. Denne kartleggingen består av spørreskjema, intervju og spesielle tester. Disse testene gjennomføres ved hjelp av testinstrumenter utviklet for bruk på PC og er rettet både mot språk- og fagkunnskapene. Testene tilpasses læreplanene i de enkelte fag og utvikles i samarbeid med de berørte faglærerne. Alle testprestasjonene dokumenteres slik at disse både kan inngå i fremtidig forskning og i utviklingen av etter- og videreutdanningstiltak.

Barneskoleelevene i Norge som avslutter barneskolens 7. klasse og går over til ungdomsskolen, skal dessuten delta i en samtale som prøver å kartlegge deres språklæringsglede og deres forhold til videre språklæring. Det samme vil gjelde finske elever som skifter skole mellom 6. og 7. klasse.

I tillegg rettes det oppmerksomhet mot utviklingen av holdningene og innstillingene mot CLILiG ved de skolene som innfører eller vurderer å innføre CLILiG i deres skoletilbud. Jevnlige intervju av skoleledere, involverte lærere, representanter for skolenes øvrige kollegiet og foreldrene vil kaste lys på de rammebetingelsene som spiller en avgjørende rolle både i prosessen mot en innføring av CLILiG og mot en videreføring av CLILiG som etablert og fast tilbud ved den enkelte skole.

Budsjett del IV (* i denne delen føres det opp kostnader PER LAND ved PERSONALUTGIFER, beregnet etter norske satser i NOK)

	2008	2009	2010	2011	2012
Ekstern evaluering EVU-kurset		20 000	50 000		
Ekstern evaluering skoleprosjekt	30 000	50 000	50 000	50 000	
5 vitenskapelige assistenter*	149 000	445 500	445 500	445 500	
5 stipendiat- stillinger*		641 000	641 000	641 000	641 000
1 prof.II-stilling		200 000	200 000	200 000	200 000
Utvikling av testinstrument	50 000	100 000	100 000		
Egeninnsats fra institusjonene ⁶	603 200	603 200	603 200	603 200	603 200
Fellesnordisk workshop		75 000	75 000	75 000	

Samlet del IV				
----------------------	--	--	--	--

⁶ Forskningsinnsats til de nasjonale prosjektlederne (beregnet til 10% for hver nordisk deltaker)

V. Tiltak til styrking av tysk som fremmedspråk i de nordiske land:

- Etablering av ressurs-skoler som i framtiden kan fungere som ”gode eksempler” og veiledere for nye CLILiG-skoler
- Utarbeidelse av informasjonsmateriell om CLILiG rettet mot skoler, foreldre, lærere og elever i forskjellige aldersgrupper i de fire landene, både skriftlig, som web-side og som DVD
- Populærvitenskapelige publikasjoner; PR gjennom medieoppslag i aviser, på TV o.l.; foredrag for skoler (i samarbeid med næringslivet og Goethe-instituttet)
- Større fellesnordisk publikasjon (to-språklig: nordisk og tysk), artikkelsamling
- Kort fellesnordisk publikasjon (to-språklig) rettet mot f.eks. departementer, næringslivsorganisasjoner o.l.

Etter avslutningen av pilotprosjektfasen er det vesentlig at CLILiG-prosjektet utvides med utgangspunkt i pilotskolene. Allerede i pilotfasen blir det lagt vekt på et godt samarbeid skolene imellom. Deretter skal nye skoler knyttes til prosjektet gjennom fadderordninger med de opprinnelige CLILiG-skolene. Denne tette kontakten mellom skolene skal sørge for at den enkelte CLILiG-læreren integreres i et større faglig nettverk og at det finnes gode muligheter for gjensidige råd og veiledning. CLILiG-skolene skal også få status som øvingsskoler slik at det finnes gode tilbud for fremtidige CLILiG-lærere under utdanning. Alle disse tiltakene skal bidra til at fremtidige CLILiG-prosjekter gjennomføres systematisk og innenfor større rammer slik at de ikke så lett kan forsvinne ubemerket slik tidligere, heller private initiativ ofte hadde for vane å gjøre.

For å kunne innføre CLILiG i større målestokk i de nordiske land kreves det intensive informasjonstiltak. Elever, foreldre, lærere og skoleledelser er ofte heller skeptisk overfor CLILiG fordi de ikke helt vet hvordan denne typen undervisning ser ut i praksis. Informasjonsmateriell som er tilpasset spesielle mottakergrupper, vil kunne bidra til at CLILiG kan bli et reelt undervisningsalternativ. Det burde utarbeides både mer tradisjonelle brosjyrer men også opprettes en egen nettside (med link fra Fremmedspråksenteret) og en DVD som viser interessante undervisningssekvenser og eksempler på fag der CLILiG har blitt utprøvd.

Under gjennomføringen av pilotprosjektene skal det opprettes kontakt med mediene slik at forsøkene kan gjøres kjent for lokalbefolkningen, for regionen og for resten

av landet. Til interesserte skoler kan det tilbys foredrag med visning av ”eksempler” i regi av den nasjonale prosjektledelsen kombinert med besøk fra representanter for Goethe-instituttene og næringslivet. Disse instansene vil samlet kunne poengtere viktigheten av å lære seg tysk og å oppnå gode kommunikative ferdigheter i tysk. Også informasjon rettet mot faglærere, formidlet ved etterutdanningsseminarer, faglige samlinger og i fagtidsskrifter vil kunne bidra til å vekke interessen for å undervise i eget fag på tysk i fremtiden.

Det fellesnordiske forskningsprosjektet skal avsluttes med en større fellespublikasjon. Publikasjonen blir flerspråklig, dvs. inneholder bidragene i de nasjonale språkene og på tysk, og åpner for bidrag fra alle som har gjennomført forskningsprosjekt innenfor CLILiG-prosjektet.

I tillegg planlegges det en kortere felles publisasjon som hovedsaklig retter seg mot representanter fra politikken, fra skolemyndighetene og fra næringslivet. Denne publikasjonen skal overleveres til utvalgte personer sammen med informasjonsDVDen med et håp om at forskningsbaserte konklusjoner og råd for fremtiden samt en DVD med gode eksempler på vellykket CLILiG i praksis kan bidra til at tyskundervisningen og CLILiG kan få en større plass i de nordiske utdanningssystemene og i bevisstheten til befolkningen.

Budsjett del V

	2008	2009	2010	2011
infomateriell	50 000	300 000	300 000	100 000
Spredning / skolebesøk	50 000	250 000	250 000	250 000
Større fellespublikasjon				100 000
Kort fellespublikasjon				50 000
Samlet	100 000	550 000	550 000	500 000

Bibliographie:

- Dentler, Sigrid (2001): Case 17 Mixed Ability Secondary, I: D. Marsh (red.): CLIL/EMILE - the European Dimension. Actions, Trends and Foresight Potential. European Commission, Public Service Contract, University of Jyväskylä, s. 167-172
- Dentler, Sigrid (2003): Språklig enfald eller mångfald ...? En studie av gymnasieelevers och språklärares uppfattningar om elevers val av moderna språk (together with S. Thorsson & M. Molander Beyer), ULF-rapport Nr 2003:06, ISSN 1404-1359, 55 s.
- Dentler, Sigrid (2007): [Windows on CLIL] Sweden. I: A. Maljers,, Marsh, D.& Wolff, D., (red.), *Windows on CLIL. Content and Language Integrated Learning in the European Spotlight*. European Platform for Dutch Education. Alkmaar, The Netherlands, s. 166-171.
- Domisch, Rainer (2001): Deutsch im KIMMOKE-Projekt. In: KIMMOKE-Projekt. Loppuraportti, 126-128. [Abschlussbericht zum KIMMOKE-Projekt]. Helsinki: Opetushallitus.
- Verfügbar im Internet: <http://www.edu.fi/julkaisut/kimmokeloppurap.pdf>
- Haataja, Kim (2005a): Integriert, intensiviert oder nach "alt-bewährten" Rezepten? Auswirkungen der Lernumgebung und Unterrichtsmethodik auf den Lernerfolg beim schulischen Fremdsprachenerwerb. Diss. Heidelberg. Marburg: Tectum.
- Haataja, Kim (2005b): Über die Variablen Lernumgebung und Unterrichtsmethodik beim schulischen Fremdsprachenerwerb und dessen Erforschung – Das Beispiel DaF in Finnland. In: Aktuelles für Deutschunterricht 37 / 2005, 27-40. Helsinki: Goethe Institut.
- Haataja, Kim (2007a): Warum CLILiG? Ein Blick in die Hintergründe und Zielsetzungen einer europäischen Erhebung zum integrierten Sprach- und Fachlernen auf Deutsch. In: Deutsche Lehrer im Ausland. Jg. 1 / 2007, 18-37. Münster: Aschendorff.
- Haataja, Kim (2007b): Der CLIL-Ansatz und die Förderung des schulischen „Mehrsprachenerwerbs“. In: Frühes Deutsch 11 / 2007, 4-10. München: Goethe Institut.
- Haataja, Kim (2008): CLILiG: Content and Language Integrated Learning in German – State of the art and development potential in Europe 2005-2007. Final report.

A complementary document to the project synopsis on DVD. Tampere: Tampere University Press.

- Hellekjær, Glenn Ole (2007): Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok! Fokus på språk 3/2007. Halden: Fremmedspråksenteret.
- Lindemann, Beate (2006): CLILiG: Situationsbeschreibung in Norwegen. <http://www.oeko.fi/CLILiG/projektergebnisse.htm>
- Lindemann, Beate (2007a): Er norske ungdomsskoleelever motiverte til å lære 2. fremmedspråk? I: Språk og språkundervisning 1/2007, 22-27.
- Lindemann, Beate (2007b): Motiviert für Deutsch? Ein qualitative Studie zum Anfängerunterricht DaF in Norwegen. I: Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht 12:1, 2007, 21s.
- Lindemann, Beate (2008 a): Læring av fremmedspråk og motivasjon for språklæring etter innføringen av Kunnskapsløftet. Fokus på språk 11/2008. Halden: Fremmedspråksenteret.
- Lindemann, Beate (2008 b): Motivasjon i språklæringen – Noen tanker omkring språkvalg og god språkundervisning sett fra elevenes og lærernes ståsted. I: Språk og språkundervisning 1/2008.
- Sonne Jakobsen, K. (2008): Den sproglige deroute: Sprogpolitik og internationalisering af danske universitetsuddannelser. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, (1).
- Sonne Jakobsen, K. (2005): Zweitspracherwerb im Projektstudium: Dänische Erfahrungen aus einem studienvorbereitenden Programm für Zuwanderer. *IMIS-Beiträge. Themenheft. Sprache und Migration* (26), 63-75.
- Sonne Jakobsen, K., M. Svendsen Pedersen (1993): *Sproget på arbejde. Om undervisning i teknisk fremmedsprog*. Erhvervsskolernes forlag.
- Speitz, Heike et al (2007): Evaluering av prosjektet „Forsøk med tidlig start av 2. fremmedspråk“. Sluttrapport. Telemarksforsking-Notodden: Rapport 03/2007.